

Лекція № 4. **Добукварний
період навчання грамоти
в початкових класах**

План

- 1. Методика формування початкових уявлень про слово, речення, висловлювання.**
- 2. Методика ознайомлення учнів з фонетичними уявленнями. Розвиток фонетичного слуху. Робота над усуненням вад мовлення.**
- 3. Методика підготовки першокласників до письма. Особливості навчання письма ліворуких учнів.**
- 4. 4. Характеристика дидактичного матеріалу, засобів унаочнення.**

Основна література :

- М. М. Наумчук. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання). – Видання друге, доповнене. – Тернопіль: В-во Астон, 2005, - С. 46-59; 78-80; 81-161.
- Програма для середньої загальноосвітньої школи 1-4 кл. К.: Поч. школа, 2006/07.- 432 с.
- Вашуленко М.С. Навчання грамоти в 1 кл.: Посіб. Для вчителя. –К.: Освіта, 2001. – 176 с.
- Прищепя О.Ю. Навчання письма в 1 класі: Посіб.для вчителя. – К.: Освіта, 2004.
- М. С. Вашуленко. Українська мова і мовлення в початковій школі. – К., Освіта. – 2006.
- Г. Коваль. Звуко-буквений аналіз на уроках української мови в початкових класах. – Тернопіль, 2004

Підручники для початкової школи:

- Вашуленко М.С., Гудзик І.П., Пономарьова К.І., Прищепя О. Ю. Українська мова. – К., 2006.

1. Методика формування початкових уявлень про слово, речення, висловлювання

Речення

Знати:

- висловлювання складається з речень;
- речення складається із слів;
- у реченні може бути 1,2, 3 і більше слів.

Уміти:

- вилучати речення з висловлювання;
- аналізувати їх за кількістю слів;
- складати речення за ілюстрацією;
- вводити речення у висловлювання;
- будувати графічну модель речення;
- складати речення за моделлю.

Прийоми ознайомлення з реченням

- промовляння речення дітьми;
- послідовне називання слів у реченні,
- підрахунок кількості слів у реченні,
- визначення місця кожного слова в реченні,
- називання кожного слова окремо,
- плескання в долоні по мірі промовляння слів,
- викладання лічильного матеріалу,
- “живі сценки”,
- складання речень з певною кількістю слів,
- складання моделі речення (смужки, графічно);
- “живі слова” (деформоване речення).

Слово

Знати:

- **слово називає, має значення, смисл;**
- **слова в реченні промовляють послідовно, одне за одним;**
- **слова бувають великі й маленькі;**
- **слова поділяються на склади;**
- **один склад у слові є наголошеним;**
- **слово можна поділити на звуки.**

Слово

Уміти:

- аналізувати слова за складовим і звуковим аспектом;
- визначати наголошений склад;
- будувати графічну звуко-складову модель слова;
- добирати слова до поданої моделі.

Прийоми ознайомлення зі словом

- читання художніх творів (“Айболить”, “Чарівне слово”);
- ігри (“Зіпсований телефон”, “Чорне і біле”, “Як назвати”, “Підкажи слово”);
- загадки – складки;
- словесні вправи:
 - “Хто я?”, “Останнє слово про предмет”, “Скажи інакше”, “Добери назву”, “Скажи одним словом”, “Утвори нові слова”, “Додай слово” (гриби – це опеньки, ...).

Методика ознайомлення з фонетичними уявленнями

Фонетичні одиниці:

- склад,
- наголос,
- наголошений склад,
- звук,
- голосний,
- приголосний,
- твердий приголосний,
- м'який приголосний.

Склад, наголос, наголошений склад

1. **Знати:**
2. - слова поділяються на склади;
3. - у слові може бути один і більше складів;
4. - склади слідуєть в слові один за одним;
5. - у складі один, два звуки й більше;
6. - у кожному складі є голосний звук;
7. - скільки в слові голосних, стільки й складів;
8. - один склад у слові вимовляється голосніше,
9. він наголошений;
10. - терміни “склад”, “наголос”, “наголошений - ненаголошений склад”.

Склад, наголос, наголошений склад

Уміти:

- аналізувати слова за їх складом;
- визначати наголошений склад;
- будувати складові моделі слів;
- добирати слова до складової моделі.

Прийоми навчання складоподілу

- **Репродуктивні**
- **Чуттєві**
- **Слухові**
- **Вправи на складоподіл:**
 - який склад далі в слові;
 - вгадай, який склад пропущено;
 - яким складом починається слово;
 - склади слово із поданих складів;
 - відними склад і додай інший;
 - ігрові прийоми (шаради складів);
 - складове моделювання слів;
 - добір слів до складових моделей.

Звук: голосний, приголосний, твердий, м'який

Знати:

- слово можна поділити на звуки;
 - звуки бувають голосні й приголосні;
- приголосні звуки поділяються на тверді й м'які.

Уміти:

- розрізняти й пізнавати всі звуки мови;
- визначати послідовність звуків у слові;
- здійснювати звуковий аналіз слів;
- давати якісну характеристику звукам;
- будувати звукову модель слова;
- добирати слова до поданої моделі.

Прийоми ознайомлення із звуками

- спостереження за артикуляцією звуків;
- показ та пояснення артикуляції;
- показ зразка правильної вимови;
- імітація;
- інтонування для обстеження звукової будови слова;
- зіставлення опозиційних пар (тверді - м'які);
- звуковий аналіз слів;
- позначення звуків фішками.

Розвиток фонематичного слуху

Фонематичний слух – уміння чути окремі звуки у слові й уміння відтворювати звукову форму слів під час внутрішнього їх промовляння (Д.Б.Ельконін).

Прийоми розвитку фонематичного слуху

- вимовити лише голосні (приголосні, тверді, м'які) звуки в слові;
- назвіть звуки, що утворюються за допомогою губів (середньої, передньої частини язика);
- який третій звук у слові?
- назвіть склади з м'якими приголосними;
- позначте послідовно звуки у слові;
- послухайте слова й побудуйте їх звукові моделі.

Робота з удосконалення ЗВУКОВИМОВИ

- Заучування скоромовок, лічилок;
- спостереження за артикулюванням звуків;
- звуконаслідування;
- знайомство з органами артикуляції,
- дидактичні ігри.

3. Методика підготовки першокласників до письма

Підготовка руки дитини до письма

(завдання й кінцеві результати)

- **правильно сидіти за партою, тримати олівець, ручку, зошит;**
- **робити раціональні рухи рукою під час письма;**
- **орієнтуватися на сторінці зошита; знаходити основний рядок і додаткові лінії в сітці зошита для письма;**
- **обводити контури предметних малюнків, фігур за трафаретами; заштриховувати контурні малюнки різноспрямованими лініями. розфарбовувати малюнки; продовжувати початі орнаменти, узор; складати їх із різних графічних елементів;**

Підготовка руки дитини до письма

(завдання й кінцеві результати)

- проводити прямі лінії: вертикальні, горизонтальні, похилі (вліво, вправо);
- проводити прямі, ламані, хвилясті, петельні лінії перервним і неперервним рухом руки (у межах можливого);
- писати лінії, подібні до елементів літер: прямі з верхнім і нижнім закругленням, верхньою і нижньою петлею, овали, півовали.

Психофізіологічні особливості дітей-шестирічок

Недостатній розвиток:

- окоміру, координації руху руки, просторового сприймання, вольових якостей, самоконтролю, довільної уваги, дрібних м'язів кисті;
- знижена здатність до автоматизації рухів;
- розкоординованість у роботі зорового й рухового аналізаторів;
- відсутність перспективного бачення;
- повільність сприйняття й запам'ятовування послідовності дій.

Утруднення в оволодінні навичками письма

- вихід елемента букви за межі рядка;
- різна висота букви в одному слові;
- різна відстань між окремими елементами, буквами;
- різний нахил елементів букви;
- неправильне поєднання букв у слові, тремтячі лінії;
- зворотній порядок накреслення літери;
- швидка стомлюваність руки;
- письмо друкованої літери замість рукописної;
- заміна однієї букви іншою.

Види підготовчої до письма роботи у добукварний період

- підготовчі графічні вправи: тримати ручку, орієнтуватися в графічній сітці зошита, координувати рухи вістря ручки в межах верхньої й нижньої ліній робочого рядка;
- штрихування контурів фігур, обведення трафаретів, поданих пунктирними лініями;
- проведення прямих, ламаних і кривих ліній за зразком;
- засвоєння основних елементів літер:
- короткої й довгої прямої палички,
- паличок з петлями, закругленням угорі і внизу,
- лівого й правого півовалів, овалу.

Корекційні вправи

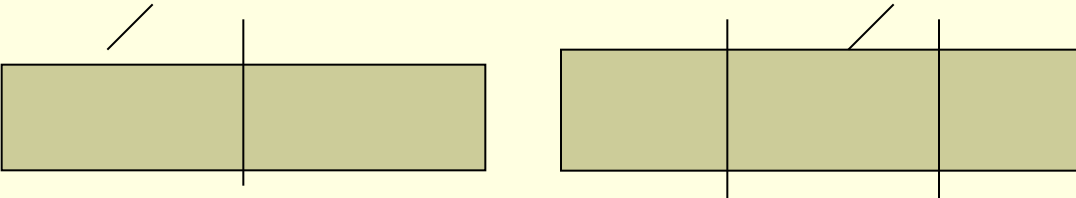
- показувати початок робочого рядка й міжрядковий простір;
- давати зразки написання букв та їх сполучень;
- конструювання окремих елементів букв, переконструювання однієї літери в іншу;
- обведення зразка протилежним кінцем ручки;
- перші букви писати олівцем, за необхідності використовувати гумку;
- вправи на розслаблення м'язів кисті руки.

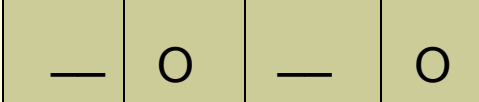
4. Характеристика дидактичного матеріалу, засобів унаочнення

- художнє слово;
- предметна й зображувальна наочність (слова, рими, звуки; звуковий ланцюжок; знайди слово);
- графічні зображення речень, слів, складів, звуків;
- демонстраційне набірне полотно, фішки;
- звукові лінійки, звуковий годинник.

Графічні зображення речень, слів, складів, звуків

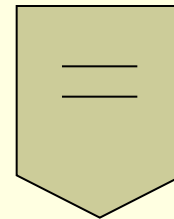
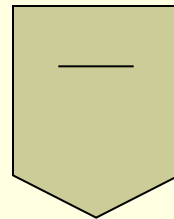
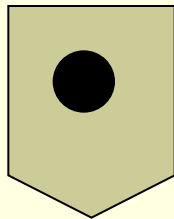
■ модель речення : / _ _ _ _ _ .

■ складова модель

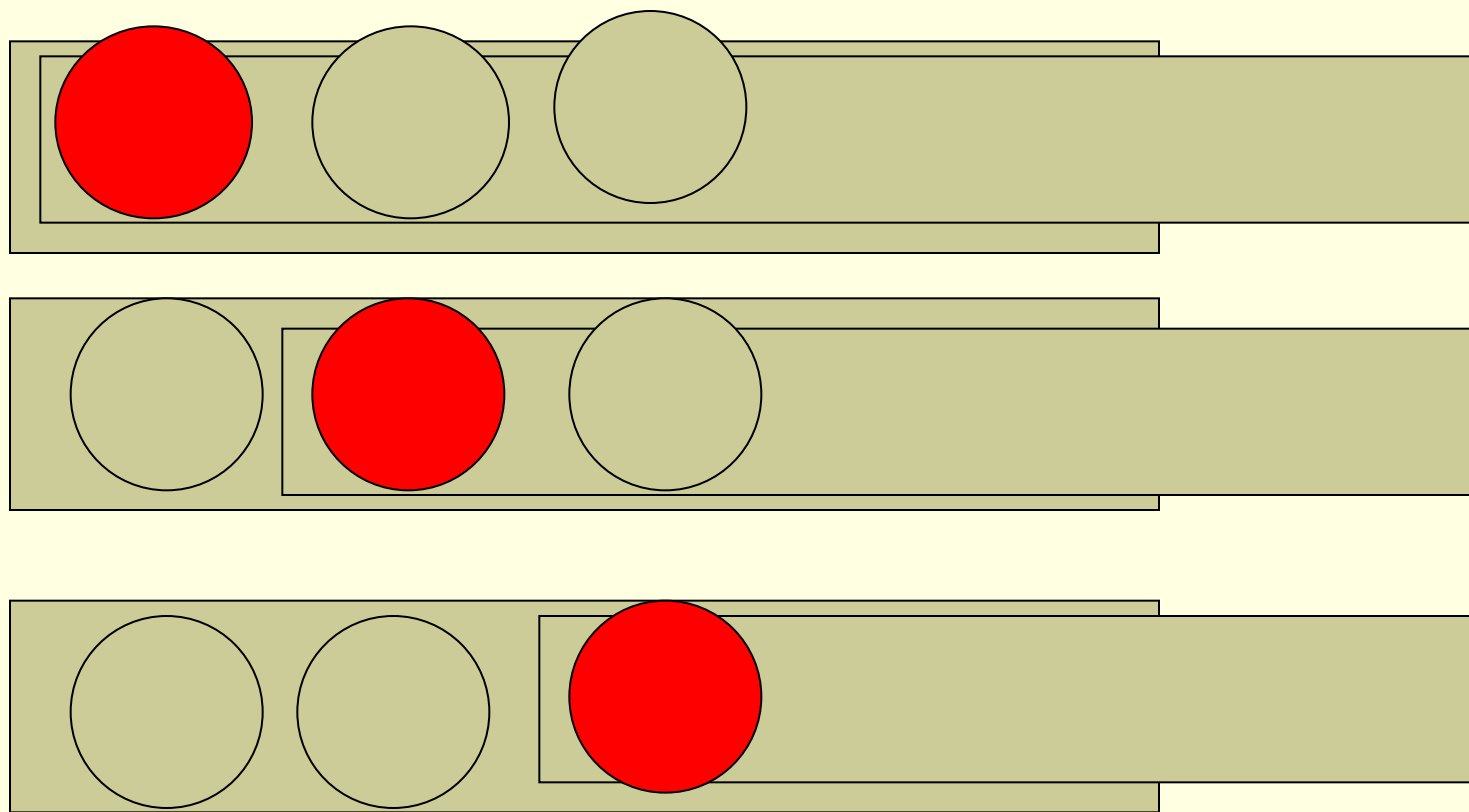
■ звукова модель слова:

Демонстраційне набірне полотно, фішки

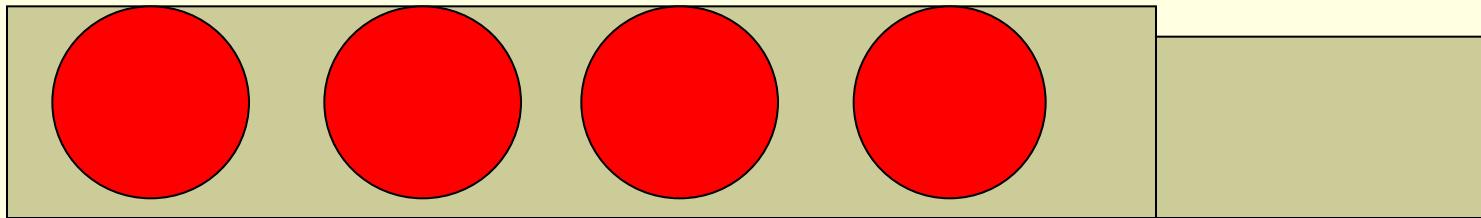
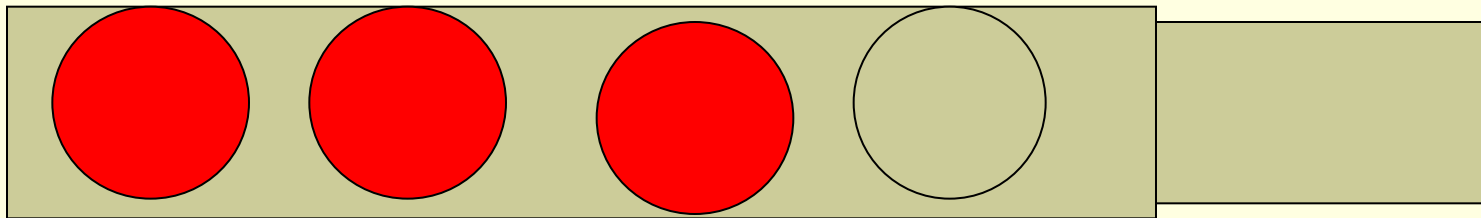
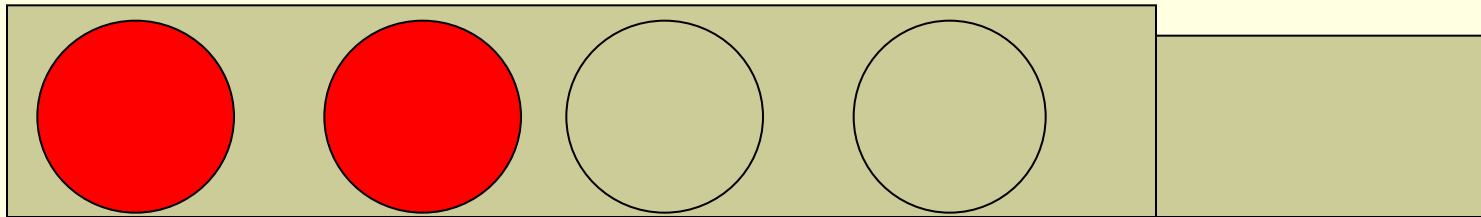
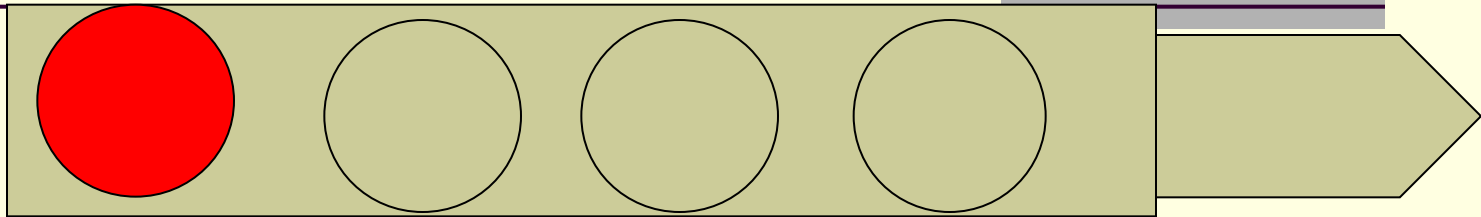
- Магнітні полотна
- Фланелеграф
- Картонні смужки (25 * 5 см)
- Фішки

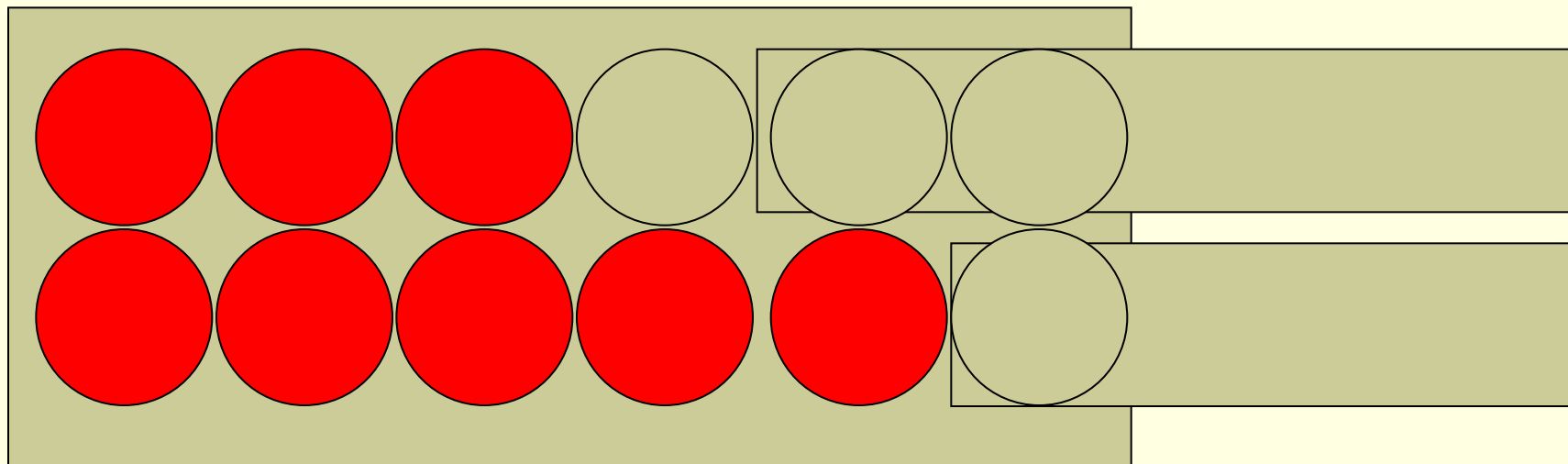
Звукова лінійка № 1

Звукова лінійка № 2

Звукова лінійка № 3

Звуковий годинник

